

על אבטלה ואשליה

אז מה באמת קרה לאבטלה, להשקעות ולתיירות בתקופת נתניהו? קצת סדר בנתונים הסותרים

מאת דן בךדור

ל העלייה הגדול של תחילת שנות התשעים הביא עמו תקופת הסתגלות לא קלה, בעיקר לעולים עצמם, אך גם למשק כולו. שיעורי האבטלה במשק, שהיו 6.6% בממוצע בשנים 1988-1985, כמעט שהכפילו עצמם כאשר רשמו שיא של 11.2% ב-1992. מאז, עם קליטת העולים במשק, חלה ירידה מתמדת בשיעורי האבטלה – עד לאחרונה. ב-1994 ירד שיעור האבטלה ל-7.8% (מ-10% ב-1993) והמשיך לרדת ב-1995 ל-6.9%. בשנתיים שלפני בחירתו של בנימין נתניהו לראשות הממשלה צנח התוצר הריאלי לנפש בשיעורים של 4.2% ב-1994 ו-4.4% ב-1995 – כפליים מהממוצע, 2.2%, שנרשם באותן שנים בשאר המדינות המפותחות (וכך מוגדרת היום ישראל על ידי קרן המטבע הבינלאומית). במאי '96 נבחר בנימין נתניהו לראשות הממשלה.

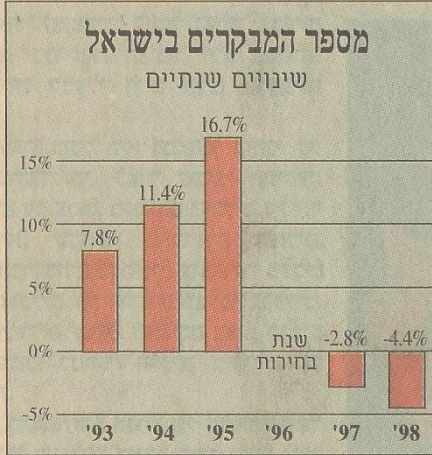
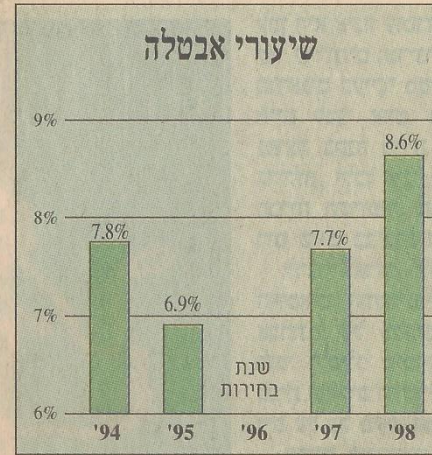
ב-1997, שנתו המלאה הראשונה של נתניהו בשלטון, שהחלה יותר משבעה חודשים לאחר שנבחר לתפקיד, צנח המשק הישראלי לשיעור צמיחה שלילי של 0.1% (בשנה ששאר המדינות המפותחות צמחו בקצב חיובי של 2.6%). שיעור האבטלה, שהיה עד אז במגמת ירידה רב שנתית, החל לעלות – מ-6.7% ב-1996 ל-7.7% ב-1997 (הדיאגרמה מברר ססת על נתונים מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). איך הגיב ראש הממשלה על המתרחש במשק?

במסיבת עיתונאים שקיים ב-15 בספטמבר '97 אמר: "בעולם מבינים, אין חוכמות. או שזה מנוהל נכון או שזה מנוהל לא נכון. זה לא חשוב אם זה בסינגפור או בקנדה או בבריטניה או בישראל. כולם מבינים. אם זה מנוהל נכון, הם מבינים. פה זה מנוהל נכון". קצב צמיחה שלילי ואבטלה גוברת מספקים אמנם רקע מקורי להתבטאויות מסוג זה – אך מתבקשת השאלה אם ראש ממשלתנו עד כדי כך אינו מבין בכלל לך, או שמא הוא מנסה להטעות אותנו?

תוצאות ה"ניהול הנכון" לא איחרו לבוא. מגמת הקטנת התוצר לנפש נמשכה ואף הוגברה ב-1998. קצב הצמיחה נעשה שלילי עוד יותר. הוא ירד ל-0.4%, כאשר עוד ועוד מקומות עבודה החלו לצמצם את פעילותם, ובמקרים מסוימים, אף להי"סגר. המשק המשיך לפלוט עוד ועוד אנשים אל מחוץ למעגל העבודה. מספר המובטלים ב-'97 גדל ל-8.6% מכוח העבודה בישראל.

אחד הענפים שנפגע קשה במיוחד בשנים האחרונות הוא ענף התיירות. תחום זה נחשב לאחד התחומים החשובים במשק הישראלי, וממשלות ישראל בעבר ובהווה השקיעו מאמצים ומשאבים רבים בטיפוחו. לכן גם יש שר המופקר על ענייני התיירות, בעוד שענפים כמו אלקטרוניקה, כימיקלים, וכו' מקובצים ביחד (ובצדק) במשרד אחד. או מה קרה בענף התיירות?

לפני שנת הבחירות עלה מספר המבקרים בישראל בקצב גובר – 7.8% ב-1993, 11.4% ב-1994

של שנות ה-80 גדל ב-4.5%, לעומת המחצית השנייה של שנות ה-70, וכך הלאה – עלייה מתמידת במספר המבקרים.

אפשר היה לצפות, אם כך, שהענף שוב יתאושש – כמו בעבר – כמה חודשים לאחר פיגועי האוטו-בוסים במאוס '96. אבל בשנת '97, השנה המלאה הראשונה של נתניהו בתפקיד ראש הממשלה – עידן השלום והביטחון שהבטיח – קטן מספר המבקרים בישראל ב-2.8% לעומת מספרם ב-'96, שהיה תה גם היא שנת שפל. כאן לא הסתיימה מגמת הירידה. במקום ששנת היובל למדינת ישראל תיה

פך לשנת שיא בתיירות, ירד מספר המבקרים ב-'98 ב-4.4% לעומת '97. השוואה בין '98 ל-'95, כלומר בין שנתו המלאה האחרונה של נתניהו לשנה המלאה האחרונה לפני שלטונו, מגלה שהיתה ירידה של 13.3% במספר המבקרים בישראל.

נראה שגם העתיד לא צופן לנו הפתעות רבות. ההשקעות משקפות את האמון שרוכש הסקטור העסקי לעתיד המשק. ההשקעות של היום יקבעו איך ניראה מחר. בשנתיים שלפני שלטון נתניהו, גדלו ההשקעות לנפש ב-5.7% ב-'94, וב-9% ב-'95. בשנתיים האחרונות לשלטונו, צנחו ההשקעות

לנפש בכ-9% בשנה. רמת ההשקעות לנפש היום קטנה ב-17% מרמתן ב-'96. עם ירידות כאלה ברמת התוצר, ובהיקף ההשקעות לעתיד, אין פלא שהמדינה נמצאת במיתון עמוק עם שיעורי אבטלה הולכים וגדלים.

הבעיה העיקרית היא שאי אפשר לנתק את המשק הכלכלי מהתהליכים הפוליטיים. המשק של ישראל הוא מודרני ופתוח – והשוב שישאר כך, כדי שימשיך לצמוח ולשגשג כמו בשנים שעד הבחירות האחרונות. אך משמעות הפתיחות היא שלכל אדם, בישראל וגם בחו"ל, יש חלופות רבות להוצאת כספו – בין אם מדובר בצריכה, בין אם בהשקעה. השינויים בדגשים הפוליטיים מאז בחירת נתניהו ב-1996 בכל הנוגע לתהליך השלום, וההתנהגות הפוליטית מבית – וגם כלפי חוץ – עשו את שלהם. מאז אחז נתניהו ברסן השלטון התיירות מפסיקים

לבוא, ההשקעות מתייבשות והמשק צונח. בכנס הכלכלנים השנתי שהיה בזכרון יעקב ב-23 ביוני '98 אמר נתניהו: "בכלכלה אין אפס. אם אתה עושה את הדברים הנכונים יש תוצאה, ואם אתה עושה את הדברים הלא נכונים, התוצאה שלילית". עברו כמעט שלוש שנים מאז שנתגוהו התחיל לנווט את המדינה. על פי אמות המידה שהוא עצמו קבע אפשר להסיק את המסקנות המתבקשות.

ד"ר בךדור הוא מרצה בבית הספר לכלכלה באוניברסיטת תל אביב